

FBO regels gebruik aanhalingstekens
JvD 220118
Met wijzigingen (LdR) 251031, 251117 en 251209

Regels voor het gebruik van aanhalingstekens

Tijdens de Zoom-vergadering van 7 december 2021 besloot de Werkgroep om een aantal regels te formuleren voor het gebruik van aanhalingstekens in de nieuwe Friese bijbelvertaling (FBO). De regels hieronder zijn met name gebaseerd op de inbreng van de aanwezige redacteuren en afgeleid van het aanhalingstekengebruik in de NBV-2004 en de NBV21. De laatste aanpassingen zijn op 9 december 2025 aangebracht.

Het is handig, steeds de NBV21 te raadplegen; daarin is te zien hoe de NBV-vertalers deze regels hebben toegepast. Wel is dit document leidend – vanwege enkele specifieke verschillen met de NBV. (Ook de volgorde van de aanhalings- en andere leestekens is steeds van belang.)

Voor het gebruik van aanhalingstekens heeft de Taalunie een aantal regels opgesteld. Ze zijn te vinden op <https://taaladvies.net/aanhalingstekens-algemeen/>. De Taalunie merkt hierbij op dat er geen vaste regels bestaan die voorschrijven wanneer er enkele of dubbele aanhalingstekens worden gebruikt, en dat veel redacties en organisaties eigen huisstijlregels hebben, waarin het gebruik van de aanhalingstekens is vastgelegd.

Regel 1

De FBO gebruikt enkele en dubbele aanhalingstekens om citaten, teksten in de directe rede, opschriften, betekenissen van Hebreeuwse en Griekse woorden of namen en spreekwoorden die midden in een zin staan, te markeren. Het onderscheid tussen enkele en dubbele aanhalingstekens ligt niet vast (zie Jan Renkema, *Schrijfwijzer*, Amsterdam 2012, 486-495). Het standaardonderscheid is:

a) Enkele aanhalingstekens ('...') voor citaten, voor woorden met een speciale status of de titel van een publicatie.

Ruth 3:16

Ruth gie nei har skoanmem en dy frege har: 'Hoe is't dy fergien, fanke?' Dêrop fertelde sy har alles wat de man foar har dien hie.

b) Dubbele aanhalingstekens ("...") voor een citaat (ingebedde directe rede) binnen een directe rede. De spreker van dat ingebedde citaat is niet de spreker van de directe rede. Het kan ook gaan om een citaat (de ingebedde directe rede) van wat in de toekomst gezegd gaat worden / moet gaan worden.

Rjochters 5:23 (het betreft ingebedde directe rede binnen Debora's directe rede in 5:2-31)

"De flok oer Mearoz," seit de ingel fan de HEAR,
"ferflok, ja, ferflok syn ynwenners,
om't se net kommen binne om de HEAR te helpen,
de HEAR te stypjen mei kriichshaftige manlju."

Jozua 4:6-7

‘... As jimme bern dan letter freegje sille: “Wêr binne dy stiennen foar?” , 7 fertel harren dan: “Omdat it wetter fan de Jordaan ôfsnien waard foar de arke fan it ferbûn mei de HEAR. Doe’t dy de Jordaan oerstuts, waard it wetter fan de Jordaan ôfsnien. Dat dizze stiennen binne foar altiten in tinkteken foar de Israeliten.”’

Regel 2

Bij het markeren van teksten in de directe rede gebruikt de FBO in principe alleen aanhalingstekens voor de tekst van de eerste woordvoerder (enkele aanhalingstekens) en voor de tekst van de tweede woordvoerder, de zogenoemde ingebbede directe rede (dubbele aanhalingstekens). Wanneer in de ingebbede directe rede ook een derde of een vierde woordvoerder optreedt, dan wordt per keer beoordeeld of het plaatsen van méér aanhalingstekens nuttig is. De consequentie is wel dat een vers soms met een opeenhoping van aanhalingstekens moet worden afgesloten.

Zo is er in de directe rede in Jozua 22:22-29 (die als geheel uiteraard gemarkeerd is met enkele aanhalingstekens) sprake van ingebbede directe rede (die steeds begint na ‘wy seine’, in vers 24 en 26 en 28) en van ingebbede directe rede binnen die ingebbede directe rede. Alleen die laatste is gemarkeerd met dubbele aanhalingstekens – daar wegen de dubbele aanhalingstekens het zwaarst, omdat het er om dialoog door/met andere sprekers gaat (vv. 24b-25, 27b, 28b).

Jozua 22:22-29

22 ‘De heechste God, de HEAR wit dochs – en ek Israel moat it witte – dat wy net rebelsk tsjin de HEAR west hawwe en ûntrou. Mar mocht it wol sa wêze, dan meie jo, HEAR, heechste God, ús op dizze dei net yn libben litte. 23 As wy ús in alter boud hawwe om ús fan de HEAR ôf te kearen, om dêr brânoffers of moaloffers op te offerjen en dêr fredeoffers op bringe soene, dan moat de HEAR ús ta ferantwurding roppe. 24 Wy hawwe dit dien út soarch, want **wy seine: letter** soene jimme neikommers tsjin dy fan ús sizze kinne: “**Wat** hawwe jimme mei de HEAR, de God fan Israel, te krijen? 25 De HEAR hat de Jordaan as grins jûn tusken ús en jimme, de Rûbeniten en de Gaditen. Jimme hawwe part noch diel oan de HEAR.” En jimme bern soene ús bern derta bringe kinne dat se gjin ûntsach mear hawwe foar de HEAR, 26 dat **wy seine: Kom**, wy bouwe in alter, net foar brânoffers of foar slachtoffers, 27 mar as in tsjûge tusken ús en jimme en tusken ús neikommers, dat wy de HEAR tsjinje sille yn syn bywêzen mei ús brânoffers, ús slachtoffers en ús fredeoffers. Jimme neikommers kinne letter dan net tsjin dy fan ús sizze: “**Jimme** hawwe part noch diel oan de HEAR.” 28 **Wy seine: As** se dat letter tsjin ús of ús neikommers sizze, dan sizze wy: “**Sjoch**, hjir stiet in kopy fan it alter fan de HEAR, dat ús foarâlden boud hawwe, net foar brânoffers of slachtoffers, mar as in tsjûge tusken ús en jimme.” 29 Noait net soene wy opstean tsjin de HEAR en ús fan him ôfkeare troch in alter te bouwen foar brânoffers, moaloffers as slachtoffers oars as it alter fan de HEAR, ús God, dat foar syn wente stiet.’

Regel 3

De FBO gebruikt *geen* aanhalingstekens bij teksten in de directe rede die worden ingeleid met een profetische formule die zelf deel uitmaakt van directe rede, zoals met:

a) Dit zegt de Heer (van de hemelse machten):

Jozua 24:2

Doe sei Jozua tsjin it hiele folk: 'Dit seit de HEAR, de God fan Israel: **Oan** oare kant de rivier de Eufraat wennen jimme foarâlden: Terach, Abraham en Nachor harren heit, en sy tsjinnen oare goaden ...

b) Woord/uitspraak van de Heer (FBO: seit de HEAR)

en c) Luister naar (/Let op) het woord (/de woorden) van de Heer (/die de Heer tot jullie spreekt):

Jeremia 2:3b-5a

... Elkenien dy't fan dy ite soe,
soe skuldich stean
en kwea soe him treffe -
seit de HEAR.
Harkje jimme it wurd fan de HEAR, hûs fan Jakob
en alle stammen fan it hûs fan Israel.
Dit seit de HEAR:
Wat foar ferkeards hawwe jimme foarâlden yn my fûn
dat se har fan my ôfkearden

Anders dan de NBV21, gebruikt de FBO *evenmin* aanhalingstekens als het gaat om een tekst in directe rede van een boodschapper namens iemand anders dan God, en die tekst toch wordt ingeleid met een profetische standaardformule ('Dit zegt ...') die zelf deel uitmaakt van directe rede.

Zodoende is een enkel aanhalingsteken bij 'Waarop' in Jesaja 36:4 (// 2 Koningen 18:19) niet nodig, en hoeft (anders dan in de NBV21) vers 10 niet met een opeenhoping van aanhalingstekens te worden afgesloten:

Jesaja 36:4-10 (NBV21, **maar met gewijzigde aanhalingstekens [zie rood]**):

4 De rabsake zei tegen hen: 'Zeg tegen Hizkia: "Dit zegt de grote koning, de koning van Assyrië: **Waarop** berust toch dat vertrouwen van u? 5 Denkt u soms dat mooie beloften opwegen tegen strategie en militaire macht? In wie stelt u zo veel vertrouwen dat u tegen mij in opstand durft te komen? 6 U vertrouwt op Egypte, die geknakte rietstok die je hand doorboort wanneer je probeert erop te leunen! Want meer heeft de farao, de koning van Egypte, niet te betekenen voor degenen die hun vertrouwen in hem stellen. 7 En u kunt mij nu wel zeggen: '**Wij** stellen ons vertrouwen in de HEER, onze **God,**' maar was het niet juist die God wiens offerplaatsen en altaren u, Hizkia, hebt laten verwijderen? U hebt immers tegen de bevolking van Juda en Jeruzalem gezegd: '**Alleen** voor dit altaar mag u neerknielen'?" 8 Welnu, waag uw kans met mijn heer, de koning van Assyrië. Hij zal u tweeduizend paarden geven, mits u in staat bent de ruiters ervoor te leveren. 9 Zolang u voor strijdwagens en ruiters op Egypte vertrouwt, zult u immers nog niet één enkel provinciehoofd, een van de minste dienaars van mijn heer, kunnen weerstaan. 10 U denkt toch niet dat hij zonder instemming van de HEER is opgetrokken om dit

land te vernietigen? De HEER heeft hem gezegd: “**Val** dit land aan en vernietig **het.**”

In Jeremia 7:3-5 illustreert vers 3 regel 3, en vers 4 regel 1b:

- 3 Dit seit de HEAR fan de himelske machten, de God fan Israel:
Betterje jimme dwaan en litten,
dan lit ik jimme hjir op dit stee wenje.
- 4 Fertrou net op holle wurden lyk as:
“De timpel fan de HEAR,
de timpel fan de HEAR,
de timpel fan de HEAR is dit hjir.”
- 5 Earst as jimme wier jimme dwaan en litten betterje ...

Regel 4

a) Het afsluitende aanhalingsteken **na een directe rede** wordt altijd na andere leestekens geplaatst. **(Deze regel geldt niet op plaatsen die vallen onder regel 7 en bij plaatsen die vallen onder regel 13, tenzij het gaat om een hele zin die niet óók een naam is.)**

Ruth 2:20

... En Noömy ferfette: ‘Dy man is besibbe oan ús, hy is ien fan ús lossers!’

Ruth 4:8

De lossers sei doe tsjin Boáz: ‘Keapje do it mar,’ en die in sandaal út.

b) Wanneer er in een zin sprake is van een directe rede, wordt er aan het slot van de totale zin slechts één leesteken (punt, vraagteken of uitroepeteken) gebruikt. Dus wanneer de directe rede met een vraagteken of uitroepeteken eindigt, vervalt het leesteken (punt, vraagteken of uitroepeteken) aan het slot van de totale zin.

(Dus ?’ hier in Jona 1:11, en niet ?’. of ?.’)

Jona 1:11

Doe seine se tsjin him: ‘Wat dogge wy mei dy, dat de see ús gewurde litte sil?’ Want de see waard hieltyd wylder.

Regel 5

Voegwoorden bij een directe rede worden ook binnen de aanhalingstekens opgenomen.

Ruth 3:17

En sy sei: ‘Seis mjitten koarn hat er my jûn, “want,” sei er tsjin my, “do meist net mei lege hannen by dyn skoanmem oankomme.”’

Regel 6

In een langer tekstgedeelte in de directe rede worden alinea's niet afgesloten en heropend met aanhalingstekens. Maar de keuze voor een witregel of een perikoopovergang kan een reden zijn om van dit uitgangspunt af te wijken.

Regel 7

Melodie-aanduidingen en opschriften worden niet voorafgegaan door de dubbele punt, maar er worden wel aanhalingstekens voor gebruikt.

Psalm 9:1

Foar de dirigint. Op 'De dea fan de soan'. In psalm fan David.

Hannelingen 17:23

`Want doe't ik wat yn 'e stêd omkuiere en alles wat jimme ferearje goed beseach, fûn ik ek in alter mei it opskrift "Oan de ûnbekende god". ...'

(Bij inbedding worden enkele en dubbele aanhalingstekens afgewisseld.)

Regel 8

Bij de weergave van gedachten worden geen aanhalingstekens gebruikt, evenmin bij wat men bij of tegen zichzelf zegt - tenzij er sprake is van mompelen.

Jeremia 10:19

En ik hie noch wol tocht:
ik kin dit lijen wol drage.

Regel 9

Een lied krijgt geen aanhalingstekens, tenzij het een citaat is (d.w.z., uitgesproken door iemand anders).

Regel 10

Spreekwoorden zijn geen citaten en krijgen geen aanhalingstekens, tenzij ze midden in een zin staan.

Regel 11

Namen krijgen geen aanhalingstekens.

Jozua 5:9

Dêrom wurdt dit plak Gilgal neamd oant hjoed de dei ta.

Jozua 7:26

Dêrom hawwe se dat plak de namme jûn fan Achordelling oant hjoed de dei ta.

Regel 12

Als onmiddellijk achter de naam de betekenis staat vermeld, staat de betekenis tussen aanhalingstekens. De betekenis van de naam begint met een hoofdletter.

Regel 13

Gaat de betekenis vergezeld van de woorden *dat wil zeggen* of *dat betekent* o.i.d., dan wordt de betekenis niet voorafgegaan door een dubbele punt en krijgt de betekenis geen hoofdletter (tenzij de betekenis een volledige zin is, zoals in Matteüs 27:46 hieronder) maar wel aanhalingstekens.

Hannelingen 13:8

Mar de tsjoender Elimas, sa waard er ek wol neamd – dy namme betsjut ‘tsjoender’ –, siet har dwers en besocht de gûverneur fan it leauwe ôf te hâlden.

Matteüs 27:46

... rôp Jezus mei gâns lûd: ‘Ely, ely, lema sabachtany?’ Dat wol sizze: ‘Myn God, myn God, wêrom hawwe jo my dochs sitte litten?’

Rjochters 1:17

Hja ferwoasten dy stêd en neamden har Chorma, dat wol sizze ‘ferwoasting’.

Rjochters 2:5

Dat se neamden dat plak Bokim, dat wol sizze ‘de gûlers’, ...

Rjochters 15:17

Doe’t er útsprutsen wie, smiet er it kakebien fuort en neamde dat plak Ramat-Lêchy, dat wol sizze ‘kakebienshichte’.

Rjochters 15:19

Dêrom neamde er dat plak En-Hakkore, dat wol sizze ‘boarne fan de oanropper’. It leit ...

Rjochters 6:32

Dêrom neamden se Gideön dyselde deis Jerûbbaäl, dat wol sizze ‘lit Baäl pleitsje’, want se seine: ‘Lit Baäl tsjin him pleitsje, om’t er syn alter delhelle hat.’

De eerste keer betreft het wel een hele zin, maar is het tegelijk ook een naam.

Rjochters 6:24 (analoog aan ‘lit Baäl pleitsje’ in het vorige voorbeeld):

Doe boude Gideön dêr in alter foar de HEAR en neamde it ‘de HEAR is frede’. Dat stiet ...

Rjochters 7:1 valt niet onder regel 13. Gideön blijft zonder aanhalingstekens, want het betreft een andere naam (voor dezelfde persoon), niet de betekenis van de eerste naam:

Jerûbbaäl, dat wol sizze Gideön, mei al it folk dat by him wie, kaam der betiid ôf

Regel 14

Als er sprake is van een naam-in-vertaling zonder dat die wordt voorafgegaan door de Hebreeuwse of Griekse naam, worden geen aanhalingstekens gebruikt maar wel een hoofdletter.

Regel 15

Om een gezegde (in de lexicale zin van het woord) dat op een dubbele punt volgt, komen geen aanhalingstekens. Het begint met een kleine letter, behalve als het gezegde een volledige zin is.

Regel 16

Langere citaten uit de bijbel worden gemarkeerd door een witregel voor en na het citaat.